

גליון מס' 94

ב"ה, ערב שבת קודש פרשת דברים תשפ"ב

כיקרוב

בלימוד החסידות ובדרכי החסידות

גליון מיוחד
ליום השנה
הראשון
לפטירת 'החוזר'
הגה"ח ר' יואל
כהן זצ"ל

חדש ימינו בְּקֶדֶם

בלתי לה' לבדו

מיוחד: מראות ותנועות
בתהלכות חייו של 'החוזר'
הרצופה דבקות ברבי
והפצת תורתו

אלה הדברים

מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש:
ביאור יסודי ומכונן לפרשת
השבוע מאת 'החוזר'

מאסף מאלף של דברים מפי
הגר"י כהן זצ"ל אודות האמונה
המוחשית בביאת המשיח בתורת
ואורחות הרבי, מתוך הספר 'בדרכי
החסידים' היוצא לאור השבוע,
לקראת היארצייט הראשון

משנה תורה כהקדמה לתורה שבעל פה

ההוא קול דאחיד ביה"ן = אין מילה בתורה מפיו של משה לבדו... מפי עצמו - מפי אותו קול (של השי"ת) שהתאחד בן (זהר ח"ג ז, א).
וכלשון הידוע: "שכינה מדברת מתוך גרונו של משה" (תניא פל"ד.
ראה זהר ח"ג רלב, א). ודבר זה נאמר במיוחד בקשר לספר משנה תורה, כמבואר בספרים: "שבפרשה שנייה של קריאת שמע אומרים 'ונתתי מטר ארצכם וכו', ונתתי עשב בשדך כו', כאלו מדבר בעדו, ובאמת השי"ת הוא הנותן, ומשה רבנו ע"ה אמר זה לפי ששכינה מדברת מתוך גרונו של משה, וזהו מאמר השכינה שבגרונו שאומרת 'ונתתי' (לקוטי תורה אחרי כו, ב).

אם כן ודאי שגם ספר משנה תורה הוא דבר השי"ת ממש. וההבדל בין שאר הספרים למשנה תורה הוא בזה שבשאר הספרים משה היה שליח בלבד למסור את דברי ה', כ'צינור' בלבד, ואילו במשנה תורה דבר השי"ת התאחד עם השגתו של משה, 'בדרך התלבשות', ורק אחר-כך הוא מסר אותו לישראל. וזה נקרא "מפי עצמו".

לקרב להשגה האנושית

קליטת משה רבנו את דברי השי"ת והעברתם "מפי עצמו" יש בה כוונה ומטרה, שעל-ידי זה, כשימסור את הדברים לישראל, יוכלו גם הם לתפוס ולהשיג את הדברים בשכלם. מכיוון שמסירת דברי השי"ת לישראל הייתה מתוך השגתו של משה, התקברו דברי השי"ת לשכלם של בני ישראל ונעשו קרובים יותר להשגתם.

על-פי זה מבוארים דברי הגמרא (יבמות ד, א): "אפילו למאן דלא דריש סמוכים בעלמא, במשנה תורה - דריש" (אפילו לפי מי שלא דורש סמוכים כלל, במשנה תורה - דורש). בכל התורה יש מחלוקת תנאים אם אפשר 'לדרוש' וללמוד משהו מסמיכות פרשיות זו לזו אבל במשנה תורה הכל מסכימים ש'דרשין' סמוכים.

הסבר הדבר הוא על-פי המבואר לעיל: סברת הדעה האומרת ש"לא דרשין סמוכים" היא משום ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה" (פסחים ו, ב). אבל לאמיתו של דבר כותב השל"ה הק' (כללי התלמוד יג אות א): "תורתנו הקדושה אשר הוא בתכלית השלימות, ובוודאי היא המסודרת בתכלית הסיודור". ודאי שיש קשר בין הפרשות הסמוכות, אלא שזה סדר שמימי שמעל להשגת השכל האנושי, ואנו איננו יכולים ללמוד ממנו. לכן לדעה זו אין לנו לדרוש את סדר הפרשות.

אבל במשנה תורה, ש"משה מפי עצמו אמר", שדברי השי"ת השמימיים התלבשו והתאחדו בהשגתו של משה, וכלשון הזהיר "מפי ההוא קול דאחיד ביה", כדי שבני ישראל יוכלו אחר-כך ללמוד ולהשיג את הדברים בשכלם שלהם - שם 'דרשין' סמוכים, כי בספר זה השייכות והקשר בין פרשה לפרשה הסמוכה לה הוא קשר מסוג כזה שאנו יכולים 'לדרוש' וללמוד ממנו ולהשיגו.

הכל - דבר השי"ת

ידוע שלכל עניין בתורה יש מקור בתורה שבכתב ("מי איכא מיד... לא רמיזי באוריתא" (תענית ט, א). "לית לך מלה זעירא דלא תשכח לה באוריתא" (זהר ח"ג רכא, א)), ומבואר בספרים, שהמקור בתורה שבכתב לכל המושג של 'תורה שבעל פה' - הוא משנה תורה. שכן כאמור, משנה תורה הוא חלק מהתורה שבכתב, שבו דבר השי"ת נקלט בהשגתו של משה, עד שנקרא "מפי עצמו".

פרשת דברים פותחת את ספר דברים, הנקרא 'משנה תורה', שבו משה רבנו חזר על התורה קודם הכניסה לארץ ישראל. הגמרא (מגילה לא, ב) אומרת שהספרים הראשונים "משה מפי הגבורה אמר" ואילו את הדברים שבמשנה תורה "משה מפי עצמו אמר". ורש"י מפרש: "משה מפי הגבורה אמר" - ונעשה שליח לומר: כך אמר לי הקב"ה... אבל במשנה תורה... משה אמר מאליו.

מובן שאין הכוונה שמשנה תורה הם דיבוריו של משה עצמו ולא מהשי"ת ח"ו, שזו כפירה גמורה, כפסק הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ח): "אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר, משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה", על אחת כמה וכמה ספר שלם!

אלא ודאי הכוונה שגם ספר דברים הוא מהשי"ת, וכמו שכתבו התוספות שם: "מפי עצמו - וברוח הקודש". זה דבר ה', שנאמר "ברוח הקודש". ובמפורש יותר מבואר ברש"י (סנהדרין נו, ב ד"ה "כאשר צוך"): "משה לאו מאליו היה שונה להם משנה תורה... אלא כמו שקיבלה הוא היה חוזר ומגיד להם. וכל מה שכתוב בדיברות האחרונות היה כתוב בלוחות וכן שמע בסיני".

וצריך לומר, שאף שגם משנה תורה הוא דבר ה', שמשה קיבל בסיני, וחזר ואמר זאת לישראל "כמו שקיבלה הוא" - מכל מקום יש הבדל באופן מסירת דברי השי"ת בספר זה לבין שאר הספרים, ולכן אמרו חז"ל ש"מפי עצמו אמר".

שתי דרכי העברה

והביאור בזה:

משה רבנו קיבל את התורה מהשי"ת ומסרה לישראל. כלומר, הוא היה ה'מוצא' בין השי"ת לישראל, למסור להם את התורה, כמו שנאמר: "אנכי עומד בין ה' וביניכם... להגיד לכם את דבר ה'" (ואתחנן ה, ה). מבואר בחסידות שבהעברת השפע על-ידי ה'מוצא' יש שני אופנים: 'בדרך מעביר' ו'בדרך התלבשות'.

בדרך מעביר - ההשפעה עוברת דרך הממוצע בלי שהיא תיקלט בתוכו, אלא היא בבחינת 'צינור' בלבד. למשל, כשאדם כותב דברי שכל, השכל עובר דרך היד הכותבת אבל היד אינה קולטת את השכל ואין היא אלא 'צינור' שהשכל עובר דרכו.

בדרך התלבשות - הממוצע קולט את ההשפעה ומשיג אותה בפנימיותו וכך הוא מעביר אותה. דוגמה לכך הוא המוח שבראש המוכשר ומתאים לקלוט דברי שכל. לכן השכל מתלבש במוח ונקלט ומושג בתוכו. וזה ההבדל בין ארבעת הספרים הראשונים לבין משנה תורה:

בארבעת הספרים הראשונים - משה מסר את דברי השי"ת 'בדרך מעביר', וכלשון רש"י: "נעשה שליח לומר כך אמר לי הקב"ה". משה היה בבחינת 'שליח' למסור את דברי השי"ת לישראל. ייתכן שאפילו הוא עצמו לא השיג את מה שאמר, אלא חזר על המילים ששמע. ההבנה שלו אינה בעלת משמעות כאן.

לעומת זה, במשנה תורה משה רבנו קלט את הדברים והשיגם בשכלו ובהשגתו, וכך העביר אותם לישראל. ואם כן, למרות שלא מדובר בדברי עצמו, אלא "כמו שקיבלה הוא... וכך שמע בסיני", אבל זה היה באופן שהדברים התאחדו איתו. וזה נקרא "מפי עצמו". וכדאינתא בוהר: "דלא אשתכח מילה באוריתא מפומא דמשה בלחודו... מפי עצמו - מפי

המשך בעמוד 7

היהודי שחיכה לאוטובוס, החוכר החסיד שכעס על בנו, היהודי שמצא פטנט לשימור ה'קנינות לתשעה באב', והקלפי שבה נותרו רק שני פתקים

אני מאמין באמונה שלמה

לקראת **יום תשעה באב** שבו חרב בית מקדשנו ובו עולה ומתעלה האמונה הטהורה בביאת משיח צדקנו ובניין בית מקדשנו במהרה בימינו, ולרגל **יום השנה הראשון (ו' מנחם-אב)** לפטירת 'החוזר', **הגאון החסיד רבי יואל כהן זצ"ל** – מוגשים בזאת קטעים מאלפים מתוך התוועדויותיו במרוצת השנים, המוקדשים כולם **לאמונה והציפיה המוחשית לבוא הגאולה** מתוך תורתו ואורחותיו בקודש של הרבי • מתוך **הספר החדש 'בדרכי החסידים' חלק ב'**, בהוצאת 'יחד' ו'מעיינותיד', המכיל התוועדויות נפלאות שנרשמו מפיו ובהורמנא דיליה אשר **הופיע השבוע** לקראת יום היארצייט • והחי יתן אל לבו

שבדרך יעכבו אותו לדבר כזה או אחר, אך מכל מקום, ההנחה הפשוטה אצל האדם היא, שכאשר הוא יוצא לדרך – הוא יגיע ליעד. זה סדר הדברים הטבעי וכך קורה בדרך כלל. ואם יקרה שהוא לא יגיע, זו תהיה מבחינתו חריגה מהתכנית, שינוי מהסדר הפשוט והטבעי.

אולם על ביאת הגאולה, לצערנו, רוב בני אדם לא מסתכלים כדבר פשוט שאמור להתרחש כעת. אחרי כל-כך הרבה שנים בגלות, אנשים התרגלו להסתכל על ביאת המשיח כחלום טוב שאמנם יכול להיות שהוא יתקיים, אבל אין תחושה טבעית שזה הדבר שאכן אמור להתרחש כעת. הם לא מופתעים מכך שעובר עוד משך זמן ומשיח אינו מגיע, ולדאבונו הגלות היא הדבר הפשוט והטבעי לגביהם.

אך בהשקפת הרבי זה היה שונה לגמרי: המקום הטבעי והפשוט של בני ישראל הוא בגאולה. המצב הנורמלי של יהודים הוא כאשר הם בניים היושבים סביב שולחן אביהם. מצד האמת של יהודי – הוא אמור להיות בקירוב הכי גדול לאלוקות, לקיים את המצוות בתכלית השלמות, ללמוד תורה באופן הכי שלם, כפי שיהיה בגאולה העתידה.

אדרבה, הגלות היא תופעה מזורה ובלתי צפויה. העובדה שבני ישראל אינם נמצאים במקום האמיתי שהם צריכים להיות, זה דבר שאינו הגיוני ואינו מתקבל. ועל כן, התחושה

האמונה בביאת המשיח ובגאולה העתידה היא דבר שהיה קיים תמיד אצל יהודים בכל הדורות. אבל הרבי זי"ע רצה שהאמונה הזו תהפוך להיות דבר מציאותי, משהו שקרוב אלינו. אמנם הרבי לא אמר מעולם תאריך מסוים שבו יבוא משיח, אבל הרבי רצה לטעת בנו את התחושה שזה עלול לקרות ממש ברגע זה.

הרבי רצה שסגנון העיסוק בענייני משיח וגאולה לא יהיה כאילו מדברים על משהו רחוק, משהו מעולם אחר, ובלשון חז"ל "הלכתא למשיחא", אלא שהיחס לעניין יהיה כדבר ממשי ומוחשי שהולך להתרחש בזמננו, בפועל ממש.

בהנהגת הרבי ראינו כמוחשיות כיצד היה חי באופן כזה שביאת המשיח זה דבר מוחשי שעומד לקרות בכל רגע. הרבי היה מתבטא בהתוועדויות (לדוגמה התוועדויות תשמ"ו ח"ב עמ' 366. התוועדויות תנש"א ח"ב עמ' 153): "נתראה עם משיח עוד לפני תפילת מנחה", או "עוד קודם שתתחיל קריאת התורה". הרבי לא אמר דברים אלו בתור

הודעה והבטחה שכך זה יהיה בפועל, אלא דיבר כך מחמת שאצלו העניין היה חי בצורה כזו שביאת המשיח היא דבר שאכן אמור להתרחש בכל רגע, ואם יקרה אחרת – זהו פלא גדול אצלו.

לדוגמה: יהודי שהולך מביתו לבית הכנסת, ברור לו בפשטות שתוך כמה דקות הוא יגיע. בוודאי שאין זו ודאות של מאה אחוזים שהוא יגיע, שהרי יתכן

טבעית וטהורה שהייתה קיימת בליבו של אותו חסיד זקן. היה ברור לו בפשטות שתוך משך זמן שכזה, בוודאי משיח יגיע ויביא את העולם לתכלית בריאתו ושלימותו.

זו התחושה שהרבי רצה שתהיה אצלנו; שנבין, נכיר ונרגיש שהמציאות האמיתית של יהודים היא לא הגלות אלא הגאולה.

הפתרון ללקיחת ה'קנינות'

כיוצא בזה, יש מנהג, שבתשעה באב לאחר סיום אמירת ה'קנינות', משאירים את ה'קנינות' בבית הכנסת מתוך אמונה שיותר לא יהיה צורך בהם.

מספרים, שהיה פעם אדם שבתשעה-באב לאחר שגמר את אמירת ה'קנינות', לא רצה להשאיר אותן בבית הכנסת מחמת שלא רצה להפסיד את הכסף ששילם על חוברת ה'קנינות', ורצה לשמור אותה לשנה הבאה. אך כיוון שכולם נהגו אחרת בבית הכנסת שבו הוא התפלל, הוא חשב ומצא פתרון מה לעשות כדי לא לחרוג מהנהוג המקובל: הוא כך את ה'קנינות' יחד עם מגילת איכה.

כעת היה לו תירוץ מדוע אינו משאיר את ה'קנינות' בבית הכנסת: הרי יש בזה גם את מגילת איכה שהיא אחת מכתבי הספרים שלא יתבטלו. כך הוא גם שמר על כספו וגם לא עשה מעשה הסותר לאמונה בביאת המשיח...

אמונה אמיתית אינה נמדדת בכך שהאדם עושה מעשה בהתאם אליה, או מדבר דיבור שצריך לדבר ובכך להוכיח שהוא מאמין; אמונה היא הכרה נפשית אמיתית ופנימית של האדם בדבר בו הוא מאמין.

משל לקלפי

כאשר אדם חדור בכך שמשיח צריך להגיע בכל רגע, ובכל זאת הימים חולפים ומשיח עדיין לא הגיע, הדבר עלול להחליש את תוקף האמונה והציפייה. וכנראה במוחש, קשה להיות חדור במשהו שאמור להתרחש בקרוב וחולף זמן רב והדבר עדיין לא מתרחש.

אך לאמיתו של דבר, אם מסתכלים על הדברים בראיה נכונה, כפי שהם לאמיתתם, הרי אדרבה: ככל שעובר הזמן – ההכרח לביאת הגאולה רק מתחזק יותר.

הדבר יובן באמצעות משל: נתאר לעצמנו אדם שמכניס לקלפי מאה פתקים עליהם כתובה האות א', ופתק אחד בודד עליו כתובה האות ב'. אחר כך הוא מערבב את הפתקים ומוציא פתק אחד באופן אקראי, ומגלה שכתובה עליו האות א'; אחר כך הוא מערבב שוב, מוציא פתק נוסף, ושוב רואה שהוציא פתק עם האות א'. כך הוא עושה תשעים ותשע פעמים, כאשר בכל פעם יוצא פתק שעליו כתובה האות א'.

כעת נותרו בקלפי שני פתקים בלבד: האחד עם האות א', והשני עם האות ב'. בעוד שעד-עתה ההסתברות הסטטיסטית הייתה שהפתק שייצא יהיה עם האות א' כיוון שבקלפי היו מצויים יותר פתקים מסוג זה, הרי שכעת הדבר שקול ואין יותר סבירות שייצא פתק עם האות א' מאשר פתק עם האות ב'.

לכאורה, אדם יכול לטעון ולומר: כיוון שתשעים ותשע פעמים יצא פתק עם האות א', מסתבר שעל-פי ניסיון רב מהעבר שגם עכשיו יהיה כך! זה כמובן לא נכון. ההיגיון אומר שעכשיו, בשונה מכל הפעמים הקודמות, הסיכויים של שני הפתקים שווים.

הסתברות הפוכה

יתירה מזו: נתאר לעצמנו מקרה שבקלפי הוכנסו מאה ועשר פתקים. על מאה מתוכם כתובה האות א', ועל העשרה הנוספים האות ב'. במהלך תשעים ותשע פעמים יצאה האות א', ואילו כעת נותרו בתוך הקלפי עשרה פתקים עם האות ב', ופתק אחד בודד עם האות א'. במצב זה, לא רק שהסיכויים הם שווים, אלא

הטבעית אצל הרבי, בכל רגע נתון, הייתה שמשיח יגיע כעת, ואם הוא לא יבוא לפני מנחה – זה משהו לא נורמלי, זהו פלא גדול מאוד.

התחושה הזו נובעת מכך שהרבי חי את המציאות של בני ישראל, של העולם, כפי שהיא באמת, ומצד זה הגלות מופרכת. ואת הנקודה הזו רצה הרבי להשריש גם בנו. הרבי הדריך ותבע מאיתנו שההשקפה שלנו צריכה להיות כזו, שהגאולה היא הדבר הטבעי, וכל רגע שהיא אינה באה – זה דבר לא הגיוני ולא טבעי.

פעם עמדתי על-יד אדם שחיכה בתחנת אוטובוס משך זמן רב. בשלב מסוים שאלתי אותו: אתה בטוח שהאוטובוס אמור לעבור כאן? אז הוא ענה: "אני בטוח במאה אחוז! אם המשיח יבוא כמו שהאוטובוס יבוא – זה יהיה טוב".

כאשר שמעתי מילים כאלה, אמרתי לו: זה כלל לא דומה. ביאת המשיח זה דבר שכתוב בתורה שהוא יקרה, ואם כן בטוח שזה יקרה. אבל האוטובוס – לא בהכרח שהוא יעבור כאן...

כאשר הוא שמע את הדברים הוא אמר: "נו, מסתמא אתה ליובאוויטש'ער חסיד"...

ואכן, אמונה והכרה אמיתית שכפי שנאמר בתורה זו אכן המציאות – זהו דבר שחודר באדם על-ידי לימוד החסידות והקשר עם מאורי החסידות.

מדוע להשחית את הכסף?

מסופר על חסיד של הרבי הצמח-צדק, שלצורך פרנסתו היה חוכר מן הפריץ פונדק, וכל שנה או שנתיים היה משלם לפריץ את דמי החכירה.

עם השנים, החסיד הזדקן מעט ובנו השתלב בענייני הפרנסה ועזר לאביו בענייני ניהול הפונדק. בשלב מסוים, לאבא כבר לא היה כוח ללכת אל הפריץ לצורך תשלום דמי החכירה וחידוש החוזה, והוא שלח את בנו שיעשה זאת במקומו.

כאשר הבן חזר, הוא סיפר לאביו בהתלהבות שהוא סגר עסקה מוצלחת

מאוד עם הפריץ, משהו שעדי-עתה לא היה כדוגמתו. הוא הצליח להתמקח עם הפריץ וסגר איתו על דמי חכירה מופחתים באופן משמעותי, עבור תשלום מראש לעשר שנים.

כאשר האבא שמע זאת, הוא הגיב ואמר: "שוטה, מה עשית? גרמת לנו הפסד כספי". הבן לא הבין מה אביו רוצה ממנו, אך מיד המשיך האבא והסביר: "הוצאת כסף עבור עשר שנים? הרי עוד מעט משיח יגיע ולא נצטרך את הפונדק. מדוע אם כן להשחית את הכסף ולתת אותו לפריץ?"

חסיד זה לא הוכיח את בנו בגלל שעשה מעשה הסותר לאמונה שיהודי צריך להאמין בה; הוא הרגיש בטבעיות שהוא אכן הפסיד כסף. זה לא עשיית מעשה לצורך הוכחת האמונה, אלא אמונה

שההסתברות הסטטיסטית תאמר שרוב הסיכויים הם שהפתק שייצא יהיה עם האות ב'.

עכשיו אם יבוא משהו ויטען: עד עתה בכל הוצאות הפתקים יצאה האות א', ואם כן סביר מאוד שכך יהיה גם עתה – הרי זו טעות מוחלטת. לא רק שלא ניתן להסיק מהעבר בנוגע למה שיהיה בעתיד כיוון שההסתברות כעת היא שווה, אלא להפך: ההסתברות כעת היא שייצא פתק עם האות ב' דווקא.

כך גם בנמשל: העובדה שעד עתה נמצאים אנו בגלות, אינה מלמדת כלל על המצב שצריך להיות כעת או ברגע הקרוב. האמת היא שמצד גרדי העולם הגאולה כבר אמורה הייתה להגיע, והפלא הוא בזה שעד עתה היא לא באה.

אנו רואים דברים בראיית עיני בשר, ואיננו רואים מאומה מעבר למציאות הגשמית של העולם הזה. לכן יכול להיות מורגש אצלנו

שכלל שעובר הזמן והגאולה עדיין לא הגיעה, זאת אומרת שהיא רחוקה מאיתנו ח"ו. אולם הרבי יודע מה נעשה מעבר למציאות הפיזית, והוא רואה מה קורה בפנימיותו של העולם. הרבי מסתכל על המצב הפנימי והרוחני של העולם, ואומר שכבר נפעלו כל העניינים האמורים להביא את משיח; על-פי תורה נשלמה העבודה ומשיח צריך

להגיע. והעובדה שבפועל הוא עדיין לא בא מהווה פלא הכי גדול שאינו מובן כלל וכלל.

אם כן, העובדה שעד עתה משיח לא הגיע אינה מוכיחה כלל שהעניין לא שייך לזמן זה, אלא אדרבה, זה אמור להגביר את הציפייה והאמונה.

לרצות לצאת מהבור

מספרים שהיה פעם משהו שנפל לבור עמוק ורחב, ומשהו הגיע לנסות להציל אותו ולהוציאו מהבור. לשם כך הוא זרק אליו סולם. אך כמובן, אי-אפשר לטפס על הסולם כאשר הסולם שוכב, וכדי לטפס עליו ולצאת באמצעותו מתוך הבור – צריך להעמידו.

אותו אדם שנפל לבור היה עצלן ולא היה לו כוח לעשות דבר; הוא לא היה מוכן אפילו להתאמץ ולהעמיד את הסולם. האיש שעמד בחוץ, שרצה מאוד להוציא אותו ולהצילו, ראה שכך הם הדברים, אז הוא זרק אליו חבל כדי שיקשור אותו סביב עצמו ואז יוכל להתאמץ ולמשוך אותו ולהעלותו מן הבור. אבל גם

את המאמץ הקטן הזה – לקשור את החבל סביב גופו – התעצל האיש שבבור מלעשות...

בשלב זה אמר לו העומד בחוץ: "עשיתי הכל בשביל להוציא אותך ולהצילך, אבל כדי להינצל אתה צריך לכל הפחות לרצות לצאת מהבור".

המשל הזה יכול להסביר טוב יותר את אותם דברים בלתי שגרתיים שאמר הרבי בשיחה המפורסמת של כ"ח ניסן תשנ"א, כשהתבטא ואמר (התועדויות תשנ"א ח"ג עמ' 119): "אני את שלי עשיתי, ומכאן והלאה עשו אתם כל אשר ביכולתכם". אנשים הזדעזעו ותמהו לפרש דברים אלו, אבל לכאורה כוונת הדברים היא לכל לראש במובן הפשוט והבסיסי ביותר שלהם: הרבי אומר לנו – צריך שהעניין יהיה נוגע גם לכם; מה שחשוב כעת הוא – שאתם תרצו את ביאת המשיח ותפעלו לשם כך. וכאשר יהודים ירצו ויבקשו באמת – אזי ודאי שהם ייענו. הרבי אומר שהוא עשה את הכל מצדו, אבל כדי לצאת מהגלות צריכים גם אנו לרצות לצאת ממנה.

הרבי התבטא באותה שיחה ואמר, שנמצאים בחודש ניסן, שהוא

זמן מסוגל לביאת המשיח, ובכל זאת לא מופרך אצל יהודים שיעברו עוד יום או אפילו עוד יומיים בגלות; וכאשר צועקים "עד מתי" – הרי עושים זאת רק מפני הציור.

כלומר, המצב הוא כזה שיהודים עדיין לא רוצים לצאת מהבור. כדי שלאדם יהיה רצון לצאת מהבור, לא יועילו סגולות כאלו או אחרות.

האדם צריך לבצע שינוי בהבנה והכרה שלו. להבין שהוא נמצא בבור, ויש עולם שלם, עולם נעלה ועשיר לאין-ערוך מהמציאות של ה"בור" שהוא מכיר. רק כך יוכל להתעורר בו רצון לצאת מהבור.

היו אנשים שאמרו אחרי השיחה האמורה: הרי "צדיק גוזר והקב"ה מקיים", אם כן שהרבי יגזור שמישיח יבוא; אך הרבי אמר בדיוק את ההיפך. הרבי דיבר על מה אנחנו צריכים לעשות, לא על מה שהוא צריך לעשות (התועדויות תשנ"א ח"ג עמ' 132).

לְאוֹתוֹ יְהוּדִי הִיָּה תִירוֹץ טוֹב מְדוּעַ אֵינוֹ מְשַׁאֵיר כְּמוֹ כּוֹלֵם אֶת ה'קִינוֹת' בְּבֵית הַכְּנֶסֶת: הָרִי יֵשׁ בִּזָּה גַם אֶת מַגִּילַת אֵיכָה שֶׁהִיא אַחַת מִכ"ד הַסְּפָרִים שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ. כִּךְ גַּם שֶׁמֶר עַל מְמוֹנוֹ וְגַם לֹא עֹשֶׂה מַעֲשֵׂה הַסּוֹתֵר לְאִמוּנָה בְּבִיאת הַמְּשִׁיחַ

באופן המתקבל

מעניינת היא העובדה, שהדבר היחיד כמדומה שהרבי אמר עליו שצריך לפעול בו "באופן המתקבל", הוא העניין של הפצת האמונה בזה שמישיח עומד להגיע והציפייה והעשייה

לביאתו (התועדויות תשנ"ב ח"א עמ' 299). אף אחד מה'מבצעים' האחרים הרבי לא תלה בתנאי זה שהדברים יתקבלו.

לכאורה, ההסבר לכך פשוט: עניינם של התפילין הוא, שיהודי יניח אותם על היד ועל הראש. בעצם פעולת ההנחה הוא מקיים מצווה, ואין זה משנה לגוף

קיום המצווה האם הוא מבין ומייקר מה הוא עושה או לא; אמנם "מצווה בלא כוונה כגוף בלא נשמה" (ראה לקוטי-תורה

להאריז"ל תחלת פרשת עקב. ועוד), אבל סוף סוף את עצם המצווה היהודי מקיים כאשר הוא מניח את התפילין בפועל, גם אם אין לו כוונה (ראה תניא פרק לח). וכך הוא גם בשאר כל 'מבצעי' המצוות.

מה-שאיין-כן העניין של הפצת בשורת הגאולה, ההכנה לגאולה והציפייה אליה, חלק מגוף העניין הוא – שהיהודי יבין את זה, יכיר בזה וירצה בזה. זה

לא עניין של מעשה ודיבור, ולא עניין ששייך בעיקרו לכרזות ושלטים. יהודי צריך לפעול בעצמו ובזולת לרצות את הגאולה, ודבר זה יקרה רק כאשר הוא יבין מה זה משיח והעניין יתקבל ויונח אצלו. לכן דווקא בזה נוגע שיהיה "באופן המתקבל".

לימוד ענייני משיח וגאולה

העצה המיוחדת שהרבי אמר בקשר לעניין זה, נאמרה על-ידי הרבי מיד לאחר השיחה האמורה בשנת תשנ"א.

הרבי דיבר על כך שהדרך הישרה לעורר רצון לגאולה היא – ללמוד ענייני משיח וגאולה (התועדויות תשנ"א ח"ג עמ' 164. ח"ד עמ' 41). לימוד זה

עוזר לאדם להבין מהו עניינה של הגאולה, ומהו פעולת המשיח בעולם ובבני ישראל; ואז ייתכן שיתעורר באדם רצון וציפייה לכך. על-ידי הלימוד האדם מתחיל לחיות את העניין ויודע למה להתכונן ולמה לחכות; בנוסף לכך, לתורה יש כוח אלקי מיוחד לפעול על מציאות האדם ולשנות את השקפתו.

ישנם יהודים פשוטים שבהם מלכתחילה קיימות הנחות היסוד הנכונות ואצלם קיימת האמונה והציפייה למשיח בלי הרבה מאמץ; לעומתם, אצל אדם שכלי אין אפשרות לקבוע אמונה וציפייה זו בקרב

העמד דבר על חזקתו

בדרך צחות, אפשר לחדד כך את ההבדל בין הלך מחשבתו של חסיד לבין יהודי שומר תורה ומצוות, אך כזה שטרם נחשף לתורת החסידות והשקפתה (לקוטי שיחות ח"א עמ' 7):

זה האחרון אומר כך: מתן תורה אירע בשנת ב' אלפים תמ"ח. עד אז הכל היה טוב: הכל היה מותר, בלי שום איסורים, גזירות וסייגים; פתאים הגיע מתן תורה ונעשו "בעיות": זה אסור, וזה אסור, ופה יש חשש איסור וכו' וכו'.

נו, אבל הרי סוף סוף מדובר אודות יהודי המקפיד על קלה כבחמורה, אז אין ברירה ומחויבים לקיים ולהימנע מכל מה שנאסר. אבל כל זה הוא רק במה שברור שהוא אסור; אך כאשר יש שאלה או ספק האם זה אסור, הדין הוא – "העמד דבר על חזקתו", והחזקה של הדבר היא שהוא מציאות עצמאית וניתן לעשות בו ככל שרוצים, כפי שהיה לפני מתן תורה שבא וחדש איסורים.

לעומת זאת, חסיד שלמד חסידות יודע שההסתכלות היא להפך: החזקה היא לא שהיה עולם שהכל מותר בו, אלא בדיוק הפוך: "הוא לבדו הוא ואין זולתו" (לשון התניא פל"ז) – זו המציאות האמיתית תמיד, לפני בריאת העולם וגם אחריו;

הפלא הוא – כיצד אכן ישנו עולם במציאות? ועל זה התשובה היא, שאכן בכל רגע מחדש מתהווה העולם בכוח האין-סוף המחדש אותו מ"איננו" ל"ישנו", וזאת אך

ורק בשביל השלמת הכוונה העליונה להיות לו יתברך דירה בתחתונים.

וכאשר מתעורר ספק האם דבר פלוני מותר או אסור, אזי "העמד דבר על חזקתו" ש"אין עוד מלבדו", ואין להשתמש בדבר זה כל עוד לא ברור שהקב"ה, המהווה את הדבר בכל רגע מאין ואפס המוחלט, מתיר להשתמש בו לשם השלמת הכוונה העליונה.

'לחיות' גאולה

בלי לימוד החסידות כראוי, אכן מאוד קשה שתהיה אצל האדם ציפייה אמיתית לביאת המשיח. שהרי מה חסר לו? כאשר משיח יבוא אזי לא יהיה רעב ולא תהיה מלחמה; ועסק כל העולם כולו יהיה רק "לדעת את ה' בלבד".

ישאל כל אדם את עצמו – האם הוא באמת מצפה לזה? ואולי אדרבה, כעת טוב לו יותר שהרי אפשר לעשות מה שרוצים.

כדי שתהיה הרגשה פנימית שמשוה לא בסדר בהווה ולרצות שיתרחש שינוי מהותי, זה רק עלי-ידי שנקבעת באדם ההכרה שלעולם יש תפקיד וייעוד נעלה יותר, ואזי האדם מחכה ומצפה שיעוד זה יושלם ויתממש.

דבר זה נעשה עלי-ידי שהאדם חי בעניין זה כבר כעת. הוא לומד חסידות, הוא חושב חסידות ושוקע בחסידות, ועל-ידי כך הוא טועם ממה שעומד להתגלות. זה תוכן הדרישה של הרבי ללמוד ענייני משיח וגאולה: להתחיל לחיות בהתאם למציאות של הגאולה.

זהו תוכן הזעקה הכואבת של הרבי ריבוי פעמים על כך שהגלות אינה מצב נורמלי. הרבי מלמד אותנו מה זה 'נורמלי' ומה זה 'לא נורמלי': המקום הנורמלי של בן מלך הוא על שולחן אביו, ואזי לו לבן שגלה מעל שולחן אביו.

בלי ללמוד בעיון נכון על העניין.

אצל בני אדם רגילים, כדי שדברים אלו יהיו מונחים בשכלם וזה יהיה רצונם האמיתי – הם צריכים ללמוד, לייגע את הראש ולחולל בו שינוי. הם צריכים לקבע בראש את ההכרה בכך שהמציאות הקיימת היא מציאות לא-נורמלית. ודבר זה נעשה על-ידי לימוד.

פעם אחת ציטט יהודי באוזני כ"ק אדמו"ר הרשב"ב (תורת שלום עמ' 233) אמרה בשם אדמו"ר הזקן, שלכל יהודי יש אהבה ויראה. הרבי הרשב"ב ענה לו: לכל היהודים כן, אבל לחסידים לא. חסידים צריכים להתייגע, להבין ולהשיג, ורק כך תהיה להם אהבה ויראה...

כשיהודי פשוט צועק "עד מתי" לנוכח צער הגלות, הוא מתכוון לכך באמת; אבל יהודי ששייך ללימוד, להבנה, מוכרח ללמוד ולהתבונן מה זו גלות ומה זו גאולה, ובעיקר מהי משמעותן על-פי פנימיות התורה, ודבר זה הוא הגורם לכך שהאדם אכן 'יחיה' את ענייני משיח וגאולה.

זהו עיקר הדגש בלימוד ענייני משיח וגאולה. הכוונה אינה להתמקד דווקא בדברים הצדדיים של העניין, אלא צריך ללמוד באופן שהלימוד ישנה את ההשקפה הכללית של האדם על העולם, על הייעוד שלו, על התפקיד שלו עצמו ועל השאיפה שלו עצמו.

עתיד מול הווה

ליתר ביאור:

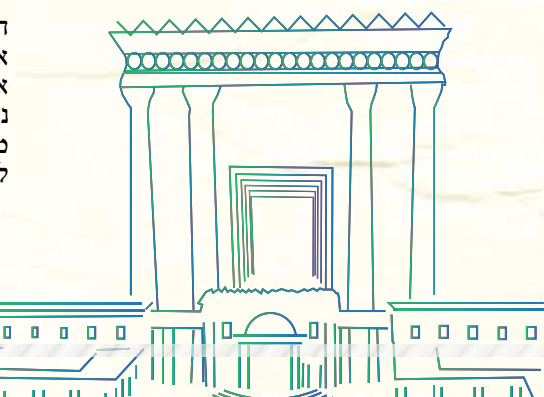
לכאורה, הטענה הגלוטית שכשם שעם ישראל כבר עבר כאלפיים שנה בגלות כך הוא יכול להמשיך עוד אלפיים שנה ח"ו – יש לה מקום, ומדוע באמת ירגיש האדם שהמצב אמור להשתנות בכל רגע?

המענה לכך הוא, שאכן ציפייה אמיתית לדבר שאמור להתרחש בעתיד תיתכן דווקא כאשר אצל האדם מורגש שבהווה משהו לא בסדר; אזי הוא מחכה ומצפה שעוד מעט כן יהיה בסדר. אולם כאשר אצל האדם נרגש שבהווה הכל בסדר – הוא לא מצפה לשינוי בעתיד.

לכן ציפייה אמיתית לגאולה יכולה להיות רק כאשר האדם יודע, מבין ומכיר במה שכתוב בחסידות (ראה באריכות בתניא, שער היחוד והאמונה) שכל רגע ורגע העולם מתהווה מחדש מאין ליש. ההתהוות אינה דבר שקרה לפני קרוב לששת אלפי שנה, ועכשיו העולם הוא מציאות בפני עצמו, מתנהל לעצמו והכל בסדר גמור; אלא הבריאה של העולם היא דבר שקורה עכשיו!

אם כן, המציאות האמיתית של העולם שלפנינו כעת היא – היותו בטל לגמרי לאלוקות, וכל תוכנו ותכליתו הם להשלים רצון הקב"ה שיהיה גילוי אלוקות בעולמות התחתונים. והסיבה שדבר זה אינו ניכר לעיני האדם – היא משום שענייני הבשר אינם רואים את האמת, מפני שישנו העלם והסתרה על האמת (שער היחוד והאמונה שם, פ"ג יז).

כאשר אדם חי עם ידיעה זו, ממילא מתעורר בו רצון לראות את האמת; הוא רוצה לראות את העולם כפי שהוא מצד הכוח האלוקי הפועל בו. וזה עניינו של משיח – לגלות את האמת בעולם.

ובאמת, כשם שהתבאר לעיל, שלמרות שזה נקרא "משה מפי עצמו אמר", בכל זאת הדברים הם דבר השי"ת בפי משה, כן הוא בנוגע לספרים של התורה שבעל פה – הש"ס, מדרשי חז"ל, וכן גם בנוגע לספרי הראשונים והאחרונים – כל הספרים מהתורה שבעל פה שהתקבלו בכל תפוצות ישראל, ונכתבו על-ידי חכמי ישראל הצדיקים האמיתיים, שדבריהם הם בבחינת "מפי עצמו – וברוח הקודש" (על דרך דברי התוספות בנוגע למשה) – יש לדעת שכולם הם דבר השי"ת. וכמאמר (ראה מגילה יט, ב): "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני".

אין שום הבדל בין דבר שמופיע בתורה שבכתב, בארבעת הספרים הראשונים או במשנה תורה, לבין מה שנכתב על-ידי חכמי ישראל בגמרא או במדרשים, או במה שנכתב על-ידי אחד מן הראשונים או האחרונים, שכן הכל כאשר לכל הוא דבר השי"ת שניתן למשה מסיני.

אכן, הדברים התגלו בדורות מאוחרים על-ידי אחד הראשונים או האחרונים. וצורת ההתגלות היא על-ידי שאותו חכם מחדש לכאורה את הדבר מתוך שכלו, מביא ראיות ומחדש על פיהן סברא או הלכה. ועל כך אפשר לשאול: אם אכן זה דבר השי"ת שניתן למשה בסיני, איך ייתכן שהדבר לא היה ידוע עד שבא אותו חכם וחדש זאת?

התשובה לזה היא: הכל הוא דבר השי"ת אלא שכך רצה השי"ת, שסדר התגלות הדברים יהיה כמו שכתוב "את הכל עשה יפה בעתו" (קהלת ג, יא). רצה השי"ת שיהיו עניינים שיתגלו ישר מלמעלה, ויימסרו על-ידי משה כשליח 'בדרך מעביר', ויהיו עניינים שיתגלו באופן של "משה מפי עצמו", שהדברים יתאחדו בהשגתו של משה. וכך גם יהיו עניינים שיתגלו באופן שחז"ל ילמדו אותם בשכלם, על-פי המידות שהתורה נדרשת בהן ועל-פי סברא וכו'. וכמרכן בנוגע לדורות מאוחרים יותר, בימי הראשונים והאחרונים, רצה השי"ת שעניינים אלו בתורה יתגלו מתוך שכלם והבנתם בתורה.

אבל כל מה שלמדו חכמי ישראל בשכלם אינם עניינים של שכל אנושי, אלא שעל-ידי הלמדנות והשקלא וטריא שלהם הם גילו את דבר השי"ת שניתן בסיני. ו'גילו' משמעו שאין זה באמת דבר חדש אלא הוא כבר היה קודם ורק נתגלה על-ידי החכמים. אמנם זה נקרא 'חידושי תורה', שכן בפועל הדבר התגלה על-ידם, אבל באמת הוא היה גם קודם לכן, אלא שהעניין היה בהעלם לגמרי, וכך עלה ברצונו של השי"ת שעניינים אלו שבתורה יתגלו על-ידי השקלא וטריא של חכמי ישראל. אבל לאחר שזה התגלה על-ידם, אין מדובר בחידוש שלהם, אלא התגלה כאן דבר השי"ת שניתן מסיני, ו"כולם מרועה אחד ניתנו" "מפי הגבורה", מהשי"ת עצמו.

הכנה לכניסה לארץ

משנה תורה נאמר בסוף שנת הארבעים לשהיית בני ישראל במדבר, ממש קודם כניסתם לארץ ישראל. מזה מובן, שאף שלכאורה משנה תורה הוא דרגה נמוכה יותר מהספרים הראשונים, שבחיצוניות הוא נראה כ"מפי עצמו", אבל באמת משנה תורה דווקא הוא ההכנה לכניסה לארץ ישראל.

וכמו כן בנוגע לכניסה לארץ ישראל עכשיו, שאנו מקווים ומייחלים שבקרוב ממש תהיה הכניסה לארץ האמיתית על-ידי משיח צדקנו, דווקא על-ידי שישאל נאחזים בתורה שבעל פה כולה, לומדים את דברי חז"ל, ש"ס ומדרשים, וכן תורתם של הראשונים והאחרונים שאחרי תקופת הש"ס, שגם הם בכלל "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני", ושומרים ונוהרים בכל החומרות וכל התקנות של כל גדולי ישראל, שנעשו בדורות האחרונים – דווקא על-ידי זה זוכים לכניסה לארץ על-ידי משיח צדקנו.

וזה הסיום של ספר משנה תורה: "ויראהו ה' את כל הארץ... עד הם האחרון" (ברכה לד, א-ב), ואמרו חז"ל (ספרי) "עד היום האחרון", שדווקא על-ידי העניין של משנה תורה, ועל דרך זה כל התורה שבעל פה, זוכים ל"יום האחרון", לביאת המשיח.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ד ע' 1087)

**כדי שתהיה הרגשה פנימית שמשחו לא
בסדר בהווה ולרצות שיתרחש שינוי
מהותי, זה נעשה רק על-ידי שנקבעת
באדם ההכרה שלעולם יש תפקיד וייעוד
נעלה יותר, ואזי האדם מחכה ומצפה
שייעוד זה יושלם ויתממש**

בפרטיות יותר, הרבי דיבר גם על המצב של העולם שהוא 'אינו נורמלי' בזמן הגלות – גלות זה עניין של הסתרה על האמת, ובזמן הגלות ישנה הסתרה על הכוח האלוף המצוי בבריאה;

אך בעיקר הרבי דיבר אודות המצב של בני ישראל בגלות. הקשר של יהודים עם הקב"ה הוא קשר עצמי ופנימי ביותר – "בנים אתם לה' אלקיכם", ואילו בזמן הגלות לפעמים דבר זה אינו מאיר במלוא עוצמתו, ולא ניכר לעיני בשר כיצד הם נמצאים על שולחן אביהם. ודבר זה – שבני ישראל אינם על שולחן אביהם – צריך לנגוע בעומק נפשו של כל יהודי.

בנוסף לכך: כאשר יהודי לומד חסידות כראוי, מורגש אצלו בגלוי שיש כורא שברא את העולם עם מטרה מסוימת, ומטרה זו הולכת ונשלמת כל העת; כל השלבים והאירועים הנעשים בעולם, ובכלל זה ההמצאות של בני ישראל בגלות, הם הכנה והכשרה בלבד כדי להגיע ליעד הסופי שהוא ביאת הגאולה שבו תושלם המטרה שלשמה הכל נאצל ונברא.

אחרי הפעולות נמשכים הלבבות

בנוסף לדרך המקובלת בחסידות לפעול על האדם באמצעות לימוד והתבוננות, יש גם דרך נוספת שניתן באמצעותה להחדיר באדם את רגש האמונה בביאת המשיח ואת הציפייה לבואו כדבר מוחשי:

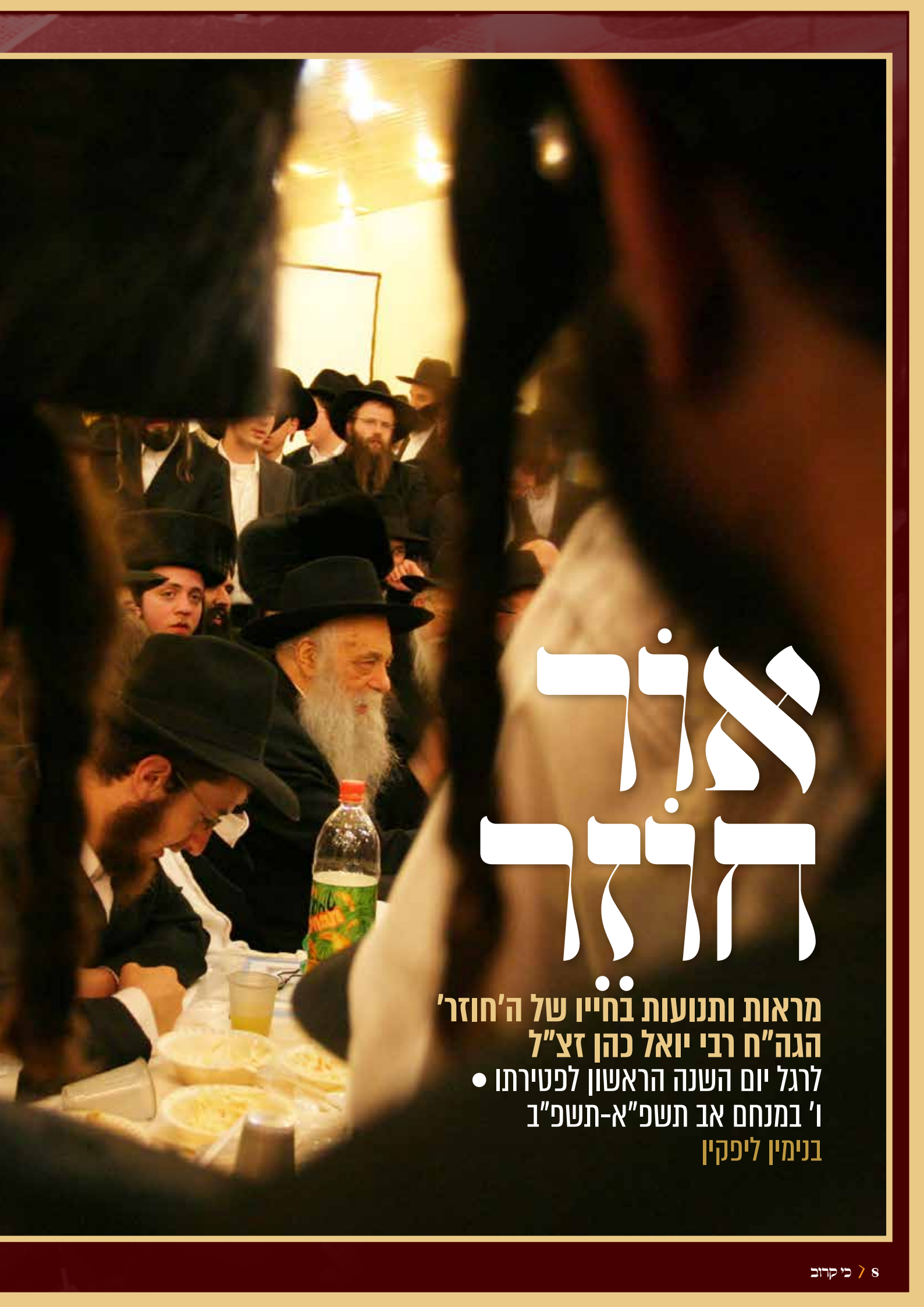
ידועים דברי ספר החינוך, ש"אחרי הפעולות נמשכים הלבבות". כאשר אדם מרגיל עצמו לחיות בפועל עם הציפייה הזאת בתוך חיי היום-יום, העניין יחדור אל תוכו.

לדוגמה: אדם שירגיל עצמו לתת צדקה כמה פעמים בכל יום בכוונה שמצווה זו – שיש לה כוח מיוחד בקשר להבאת הגאולה (וכפי שראינו בהנהגתו המופלאה והתכופה של הרבי בנוגע לנתינת הצדקה, וכיצד חזר והדגיש פעמים רבות את מאמר חז"ל "גדולה צדקה שמקרב את הגאולה") – תזרו ותביא בפועל את הגאולה, הרי עצם המחשבה והעשייה הללו מחזקות באדם את רגש הציפייה לגאולה.

כמו כן, כללות עניין היציאה לשליחות והפעולה על הזולת בהפצת היהדות והפצת מעיינות החסידות מתוך המטרה לזרז את ביאת המשיח – כל זה משריש את האמונה והציפייה בפנימיות האדם.

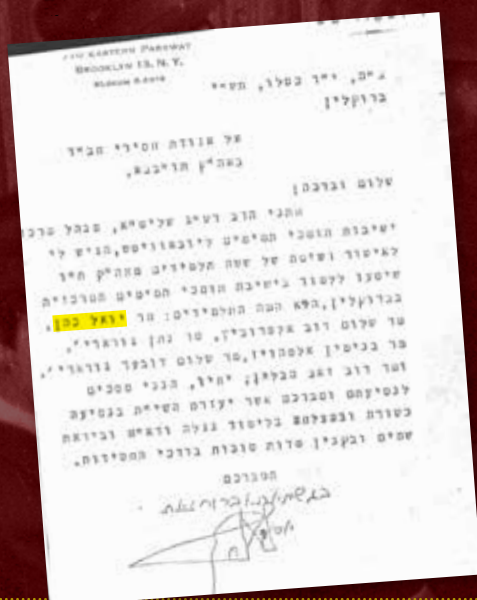
וכן גם בנוגע לתפילה: כאשר יהודי מתפלל תפילת שמונה-עשרה, ובברכות שמבקשים בהן על הגאולה, כמו הבקשה "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", הוא חושב על פירוש המילות ומתכוון למה שאומר – דבר זה עצמו פועל על האדם שיחסו אל העניין יהיה רציני יותר, אמיתי יותר ומוחשי יותר.

והיה רצון שתפילתנו תיענה כבר, ותחזינה עינינו בשוב ה' ציון, בעגל אֵיִן.

אזר חזר

מראות ותנועות בחייו של ה'חוזר'
הגה"ח רבי יואל כהן זצ"ל
לרגל יום השנה הראשון לפטירתו •
ו' במנחם אב תשפ"א-תשפ"ב
בנימין ליפקין

כ"ק אדמו"ר הרי"צ זי"ע מברך את קבוצת התלמידים, ובראשה ר' יואל, לקראתם צאתם מארץ הקודש לחצרו

2.

מה' מצעדי 'חוזר' כוננו

עול ימים, כשאך זה מלאו לו י"ט שנים, הפליג בספינה לארה"ב בואכה חצר קודשו של כ"ק אדמו"ר הרי"צ. תוך כדי ההפלגה, ניצחו אראלים את המצוקים ונשמתו הקדושה והטהורה של רבנו הרי"צ עלתה בסערה השמימה ביום י' שבט תש"י. רק בהגיעו לארה"ב נודעה לר' יואל הבשורה הקשה. עודו חוכך בדעתו אם לסוב על עקביו, התוודע לדמותו הטמירה של חתנא דבי נשיאה של אדמו"ר הרי"צ ועד מהרה נקשרה נפשו בנפש נקי וצדיק, כ"ק אדמו"ר זי"ע.

1.

הבחור העילוי

הגאון החסיד רבי יואל כהן נולד ברוסיה בט"ז בשבט תר"צ, לאביו הרה"ח ר' רפאל נחמן (פולע) הכהן, אשר נמנה עם תלמידי ישיבת 'תומכי תמימים' בליובאוויטש והוא ומשפחתו מסרו נפשם על שמירת גחלת היהדות והחסידות מתחת לאפם של קלגסי הקומוניזם. לאחר מלחמת העולם השנייה עלו הוריו עמו לארץ הקודש והתיישבו ברמת גן. ר' יואל, שכבר אז ניכרו בו כישרונות עילויים, היה עד מהרה לארי שבחבורת הלומדים בישיבת 'אחי תמימים' בתל אביב.

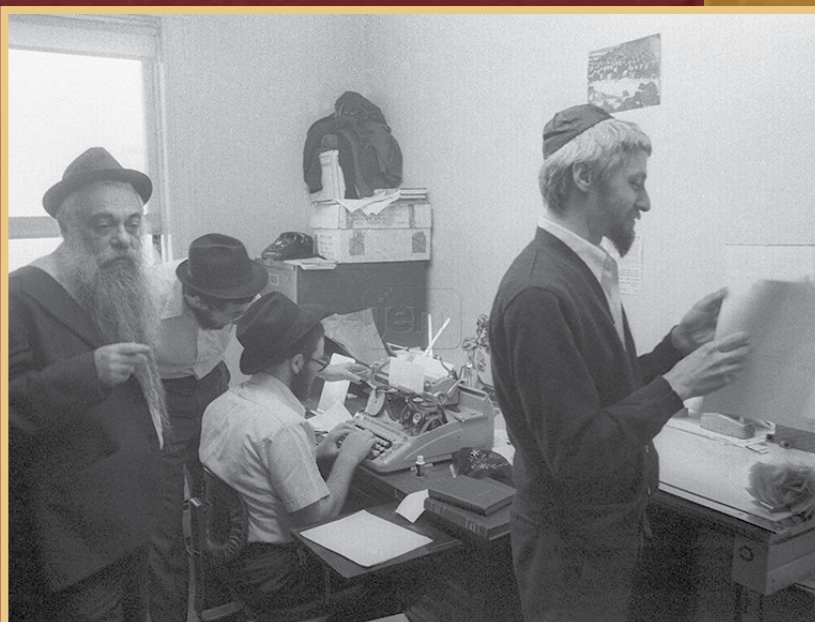

בצעירותו עם אביו הרה"ח ר' רפאל נחמן הכהן

3.

רואה אור

לא ארכו הימים ובקרוב מקהלות חסידי חב"ד בכל כנפות תבל, החלו להתקבל באמצעות הדואר טללי תחי בדמות רשימות דברי תורה וחסידות מפי "הרמ"ש שליט"א" בהתוועדויות חסידיים. על התיעוד והעריכה, כמו גם ההפצה עצמה, ניצח ר' יואל באמצעים דלים ומתוך אמונת אום יוקדת כי תורת החסידות מחזרת אחר אכסניה שלה וכי רוח הקודש בבית מדרשו של רבנו. בעקבות זאת, הגולה כולה היתה כמדורת אש בבקשות נרגשות כי יואל הרבי להתעטר בכתר מלוכה.

ר' יואל, עם האמונים לצדו על עיבוד ועריכת דברי הרבי, בשנים המאוחרות יותר

4.

מקדש עמו

קרבתו הגדולה והבלתי אמצעית אל הרבי זי"ע כבר באותם ימים, זיכתה אותו להיות נמנה עם יחידי הסגולה שזכו באותן שנות התנוצצות האור הגדול לכך שהרבי היה מסדר הקידושין שלהם, לעת נישואיו בשנת תשי"ד עם הרבנית הדגולה מרת לאה תבלחט"א (אשת חיל עטרת בעלה ומקור לא אכזב לשיעורי חסידות לנשים ובנות מחוגים שונים). יותר משישים שנים די היה לו לר' יואל בקב-חרובים כשצאצאיו היחידים עלי אדמות המה תלמידיו וחידושי הרבים.

ראשון מימין, כ"ק אדמו"ר זי"ע מסדר הקידושין, ראשון משמאל, החתן ר' יואל

5.

הרימותי בחורים מעם

לצד היותו המנחיל הראשי של דברי-אלוקים-חיים מפי הרבי לדור כולו, כיהן ר' יואל, בהוראה מגבוה, כמשפיע ראשי בישיבת 'תומכי תמימים' המרכזית. בגישתו החינוכית ובהסברתו הנפלאה ראה במשרת קודש זו ייעוד נשגב ובה השקיע את מיטב כוחותיו. בפיו מפיק המרגליות ובלילות ארוכים של שיעורים והתוועדויות, עוצבה השקפתם הטהורה של מרבית ככל בוגרי ישיבות חב"ד בעולם כולו שעברו תחת שרביטו את כור ההיתוך בטרם הקימם את ביתם.

6.

דולה ומשקה

המחזה שב על עצמו אינספור פעמים. תחילה בהתייבבו בתנועה קבועה, מול הרבי מימינו, לכל משך ההתוועדות, מהחל ועד כלה. שעות רצופות של תנועה קבועה של ריכוז מבלי להחמיץ ולו הגה מכל דיבורי הקודש בנגלה ובנסתר, בחסידות ובקבלה. ויהי אך תמה ההתוועדות מתקבצת מולו עדת חסידים ופרחי כהונה ופיו פולט בשצף את הדברים כולם, מהחל ועד כלה.

7.

ספר סופר וסיפור

הסדרה השלישית של 'לקוטי שיחות', בכרכים ה-ט, נערכה כולה על ידי ר' יואל. מלאכת מחשבת בלתי נתפסת כרוכה הייתה בכתיבת מאמרי החסידות שנישאו מפי הרבי במרוצת השנים והוגשו להגהתו המדוקדקת ולימים כונסו עלי ספר, בארבעה כרכים מובחרים. על המלאכה הזו היה אמון ר' יואל בעשר אצבעותיו. הוא לבדו היה משקיע יממות רצופות של כתיבת ועיבוד המאמרים בסגנון ריכוזי ועמוק שאין בדומה לו. ברכה מיוחדת קבעה לעצמה מלאכת כתיבת ועריכת 'ספר הערכים חב"ד', אנציקלופדיה לחסידות, שהוטלה עליו מגבוה.

8.

שָׁמְעוּ דְּבַר ה'

במוצאי שבת, ג' תמוז תשנ"ד, שקעה השמש בצהריים ונשבה ארון הקודש בהסתלקות כ"ק אדמו"ר זי"ע בהותירו את קהל עדת החסידים בתוככי המוני ישראל כצאן אשר אין להם רועה. בכוחות נפש עילאיים נחלץ ר' יואל חושים להפצת תורת רבו ולקריאה לילך באורחותיו. מבלי התחשב בגילו המתקדם, חצה ימים ואוקיינוסים והביא את דבר החסידות לאלפים ורבבות מכל החוגים. 'היכל מנחם' בבורו פארק, שכבר בשנות האורה והטובה הציב את ר' יואל בראש מגידי השיעורים שלו שאליהם נקהלו אלפים ורבבות, הוסיף והרחיב את השיעורים והתוועדויות עמו עשרת מונים. במקביל, בארץ ישראל, ארגון 'תורת חב"ד לבני הישיבות', בראשות תלמידו ומקורבו, הרה"ח ר' משה שילת הי"ו, אומץ על-ידו בחום כמו היה עמוד האש להנחלת ייעוד קדוש זה. שוב ושוב, במסירות אין קץ, הגיע לארץ הקודש ומבלי להחזיק שמץ של טיבואת לנפשיה, נשא מדברותיו בפני נהרות אדם ששתו בצמא את דבריו בכיסופי קודש.

9.

יותר ממה שקראתי לפניכם

גולת הכותרת של מסעות ביקורי ר' יואל בארצנו הקדושה – ברובם המכריע בעיצומו של שבוע החסידות בבנייני האומה במסגרת אירועי 'צמאה' לכל חוגי הקשת התורנית – הוקדשה לפגישות מיוחדות שנערכו במעונם של גדולי ישראל, ענקי ראשי הישיבות והאדמו"רים הנודעים אשר קיבלוהו בהארת פנים והשתעשעו עמו בדברי תורה וחסידות ובזכרונות מאלפים והיגדים בוהקים מתהלכות חייו בקודש של כ"ק אדמו"ר זי"ע. אורות ומאורות.

נשמרתא דאורייתא

ביאורים מתורת חב"ד לדרך היומית

כתובות כה-לח

סברת התוס' שרק במידי דאכילה אין צדיק נכשל, מובנת יותר על פי המבואר בתניא פרק ח על חומרת האיסור דמאכלות אסורות ש"לכך נקראים בשם איסור, מפני שאף מי שאכל מאכל איסור בלא הודע לשם שמים לעבוד ה' בכח אכילה ההיא וגם פעל ועשה כן וקרא והתפלל בכח אכילה ההיא – אין החיות שבה עולה ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר, מפני איסורה בידי הסטרא אחרא משלש קליפות הטמאות".

ובפרט על פי מה שמבאר שם (גם בנוגע ל"דברים המותרים למלאות תאוותיו", הרי ש"קודם שחזר לקדושה הוא סטרא אחרא וקליפה, וגם אחר כך הרשימו ממנו נשאר דבוק בגוף, להיות כי מכל מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו".

(על פי לקוטי שיחות ח"ה ע' 187)

ביצור נשמרים מהצטננות רוחנית?

הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים (כתובות ל, א)

ועניין הציונה ברוחניות הוא הקרירות שהיא רעה חולה, והוא מה שחולל זו ציונה (כמובא בתוס' כאן), והוא מה שעמלק פועל בנפש כמו שכתוב אשר קרץ, והוא עניין הקרירות שהוא מטיל ספק ואומר מי יאמר שהוא כך כו', וזה גורם חלישות גדולה בקיום התורה ומצוות. ועוד יוכל להיות הקרירות יותר, ולאמר מקרה הוא ולא בדרך השגחה פרטית ח"ו, ועל ידי זה יבוא להכשל בתאוות איסור ח"ו, שהוא חולה שיש בו סכנה ח"ו.

ובעבודה זהו עניין שאמרו רז"ל חמרא אפילו בתקופת תמוז קרירא ליה, דתקופת תמוז הוא תוקף חום השמש, ובעבודה הוא עניין יחודא עילאה, כמו שכתוב שמש ומגן הוי' אלוקים דשמש הוא בחינת הוי', ואמת הוי' לעולם (אלא ששם אלוקים מעלים ומסתיר על זה). והקרירות הוא דאף שמתבונן בהתבוננות דייחודא עילאה דכולא קמי' כלא חשיבי, ואני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלוקים כלל, ואני הוי' לא שניתי כלל, להיות דכל העולמות אפילו העולמות היותר עליונים הם מהארה בעלמא ובאמת הם בטלים במציאות. ומכל מקום קרירא ליה, שאינו מתפעל מזה.

וזהו שהנביא מתמיה ואומר, אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם – דמהתבוננות דאני ה' לא שניתי היה צריך להיות כלות הנפש, ומכל מקום אתם בני יעקב לא כליתם בבחינת כלות הנפש, וזהו עניין דחמרא אפי' בתקופת תמוז קרירא לי, וכל זה הוא מקליפת עמלק שמקרה כו'.

והדרך להישמר מזה הוא על ידי עסק התורה כדבעי למהוי, שזהו עניין בחינת יששכר חמור גרם ויט שכמו לסבול עול התורה, וזה מבטל חמור דלעומת זה היינו בחינת הקרירות הנ"ל, ואדרבה, בתורה כתיב הלא כה דברי כאש, ופועל התפעלות חזקה בנפש והרגש אלקי כו'.

אמנם מי שנתקרב בקרירות הנ"ל מצד עסק נפשו בדברים גופנים ועולם הזה יותר מהעסק בתורה, וכל שכן מי שעסק בלימוד חכמות חיצוניות אשר מקררים את התפעלות הנפש מאד, העצה לזה הוא שיקדים תחילה תשובה ואחר כך יעסק בתורה ומצוות, והכוונה בתשובה זו היא לפעול בנפשו הווה כללית לצאת ממעמדו ומצבו הקודם, היינו בכל הדברים שהיה מוגבל בהם עד עתה אף אם אינם דברים האסורים ח"ו אלא שאינן לשם שמים, והם מונעים ומעכבים אותו מהרגש אור אלקי בתורה ומצוות – צריך להתגבר ולצאת מההגבלות אלו, כאשר ידע אינש בנפשו הדברים שהוא מוגבל בהם שזה מונע אותו מעבודה בתפלה ובתומצ"ו. ובעסק התורה שאחר התשובה יאיר בו בחי' אור הוי' לנכך נפשו.

השבטים לא הכירו את דרגת יוסף

ויבר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו מלמד שיצא בלא התימת

זקן ובא בחתימת זקן (כתובות כז, ב)

לכאורה, הרי שבטי י-ה בודאי היו יכולים להכיר את יוסף על פי פנימיותו גם בהשתנות הציור החיצוני.

אלא העניין יובן בהקדים הטעם לכך שהאבות והשבטים בחרו להיות רועי צאן, שהוא לפי שרצו להיות בהתבודדות מהעולם בכדי שיוכלו לעבוד את הוי', ולכן חיפשו עסק שאין בו טרדה, ובחרו להיות רועי צאן, שהיא מלאכה שאינה תופסת את המחשבה, כדי שהעולם לא יבלבל וימנע אותם מעבודתם.

והנה יוסף, הרי גם קודם שירד למצרים לא היה רועה צאן כמו אחיו, אלא היה בביתו של יעקב אביו. ובפרט בירידתו למצרים, הנה בהיותו בבית פוטיפר הפקידו על ביתו וכל יש לו נתן בידו, וגם בהיותו בבית האסורים כתיב ויתן שר בית הסהר ביד יוסף את כל האסירים גו', ומכל שכן לאחר שנלקח אל פרעה, שאז נאמר לו על פיך ישק כל עמי, ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים. והיינו, שהיה עסוק בעניני העולם במידה הכי גדולה.

אבל יוסף הרי היה מקושר לאלקות גם ברוב טרדותיו, וכמו שאמרו עה"פ ה' מצליח בידו כי שם שמים שגור בפיו, וגם בהיותו משנה למלך ועסוק בכתבי דחושבנא, היה בשעת מעשה בתכלית הדביקות באלקות. אמנם השבטים שעבודתם היתה בהתבודדות מהעולם, לא יכלו להבין אשר איש שעוסק בעניני עולם יוכל להיות בשעת מעשה בדביקות באלקות. וזהו מה שהם לא הכירוהו, שלא הכירו דרגא נעלית כזו בדביקות באלקות. ובאמת הנה בשעה שיוסף ה' עוסק בעניני העולם ה' בתכלית הדביקות באלקות עוד יותר מאשר דביקותם של השבטים כשהיו בהתבודדות.

והטעם להבדל ביניהם הוא, כי השבטים וגם האבות היו בחינת מרכבתא תתאה, שהיא בסדר השתלשלות, ובבחינה זו יש תפיסת מקום להעולם, ולכן העולם מבלבל, והיינו משום שבבחינה זו ישנם ב' קוין, זה לעומת זה, דזהו שגם ביעקב, בחיר האבות, כתיב ויאבק איש עמו, כשני אנשים הנאבקים זה עם זה, כו', היינו שיש תפיסת מקום זה לגבי זה. מה שאין כן יוסף היה מבחינה עליונה ביותר, שבה אין תפיסת מקום למציאות של מנגד כלל, ולכן הנה בשעה זו עצמה שעסק עצמו בעניני העולם היה יכול להיות בתכלית הדביקות באלקות, לפי שעניני העולם לא היו מנגדים אליו כלל.

אמנם השבטים לא הכירו דרגא עליונה זו.

(על פי מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' קצב ואילך.
תורת מנחם חכ"ח ע' 250 ואילך)

חומרת עבירה במידי דאכילה

ומה בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם

צדיקים עצמם לא כ"ש (כתובות כה, ב)

אמר ר"ת דלא פריך ללא גני מידי דאכילה דנגאף הוא לנדיק שאוכל דבר איסור.. ובההיא דפ"ב דכתובות דהעלו עזד לכהונה על פיו לא גרים ליה ר"ת, אע"פ שיש שם אכילת איסור תרומה לאשמו ולנזני שהן אסורים בתרומה. מכל מקום, כיון שחכם עצמו אין נכשל באכילת איסור אין סגרא להקשות (תוד"ה השתא, גיטין ז, א)

וכמו"כ במעשה המצות, שהמצות הן לבושים ולבושים מגינים מן הצינה, שע"י כל מצוה מאיר אור מקיף על נפשו שמקרב אותו לאלקות כמ"ש והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך, שע"י העבודה נכלל בהתכללות באלקות שזהו היפך הצינה והקריירות, וכמו"כ הוא ע"י תורה שהיא ג"כ מצוה ובפרט שהתורה היא בחי' אור פנימי, ולכן התומ"צ מגינים מן הצינה, אלא שקודם צ"ל תשובה.

(על פי ספר המאמרים תרנ"ג ע' רסא. רסח. רעב)

בין עבירה שיש בה מיתת ב"ד לעבירה שיש בה כרת

דין ארבע מיתות לא בטלו (כתובות ל, ב)

אבל קשה דחזין כמה עבריינים ועודדי עצות כוכבים שמתים על מוטותם. ויש לומר דע"י תשובה הקצ"ה מיקל ולפעמים מוחל לגמרי או זכות תולה לו ואינו נפרע ממנו בחייו (תור"ה דין)

לכאורה, מדוע על פי רוב רק "מיקל" ורק לפעמים מוחל לגמרי, ומאי שנא מחייבי כריתות שאמרו בהם (מכות יג, ב) "שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן" (היינו שתמיד מוחלין להן ולא – "מקילין")? והתירוץ לכך שרק בחייבי כריתות מועילה תשובה יובן בהקדים ביאור עניין הכרת, דהנה הנשמה היא כמו שכתוב "חלק ה' עמו וכו'" – חלק משם הוי' ב"ה, ושרשה הוא מפנימיותו יתברך כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח מתוכו נפח וכו', והמשכנת להתלבש בגוף הוא כמבואר בהמשך הפסוק "חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו", פירוש, כמו חבל שראשו אחד קשור למעלה וראשו השני למטה, ואם ימשוך אדם בראשו השני ינענע וימשך אחריו גם ראשו הראשון כמה שאפשר לו להמשך. וככה ממש בשרש נשמת האדם ומקורה, הוא ממשין ומוריד השפעתה על ידי מעשיו הרעים ומחשבותיו עד תוך היכלות הסטרא אחרא כביכול שמשם מקבל מחשבותיו ומעשיו, וזוהי בחי' גלות השכינה כביכול להשפיע להיכלות הסט"א אשר שנאה נפשו ית'.

ואם היא עבירה שיש בה כרת, אזי נמשכת הנשמה שבגוף לגמרי למקום הקליפות וסטרא אחרא ונכרתת ממקורה ושרשה, והיות וחיות הגוף של ישראל הוא מהנפש האלוקית, לכן הוא מת (ומה שממשיך לחיות עד חמישים או ששים שנה הוא מהרשימו שנשאר מנפשו האלוקית).

אמנם כשהאדם עושה תשובה נכונה, אזי הוא מחזיר את השפעת השכינה למקומה, וכמו שכתוב ושב ה' אלקיך את שבותך כלומר עם שבותך, וכמאמר רז"ל והשיב לא נאמר וכו'. ואזי יכול לחזור ולקבל חיות מהקדושה ולהמשיך לחיות בנעימים. וזהו הסיבה לכך שחייבי כריתות בית דין שלמעלה מוחלין להם.

אבל לד' מיתות ב"ד מבואר בגמרא (מכות שם) שאין תשובה מועלת. והטעם לזה בפשטות הוא – כיון שהתשובה עיקרה בלב, אין ב"ד של מטה יכולים להתחשב בזה, כי אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות (ראה בשו"ת נודע ביהודה קמא או"ח סימן לה), אמנם הטעם הפנימי לזה הוא, משום שהפגם הנעשה על ידי חטאים אלו (שעונשם נמסר ביד ב"ד של מטה) אינו רק בענינים הפנימיים של החוטא, אלא אף בעניניו החיצוניים. ומכיון שגם לאחר שעשה תשובה, עדיין לא נשתנו עניניו החיצוניים לגמרי [כי זה גופא שזולתו יכול לחשוב שלא עשה תשובה, הרי זו ראייה שיש איזה חסרון בעניניו החיצוניים], לכן צריך הוא לעונש רח"ל כדי לתקן את הפגם.

והיות ש"דין ד' מיתות" הוא תמורת מיתת ב"ד שלמטה, הרי מכיון שבנוגע ב"ד שלמטה מחוייבים הם מיתה (אליבא דאמת) גם לאחר שעשו תשובה, לכן, בכדי לבטל עונש זה גם מלמעלה, צריך לתשובה יתירה כו'. והתיקון הוא קשה יותר, ולכן רק "לפעמים" מוחל הקב"ה לגמרי.

(על פי לקוטי שיחות ח"ה ע' 135.)

ח"ט ע' 107, 112-14)

תשובה מועלת על עבירה שיש בה כרת

לכאורה תמוה, שהתוס' נתעוררו להקשות כאן על דין ד' מיתות, שהוא עניין מיוחד שנזכר רק בגמרא כאן. והרי יותר היה להם להקשות

בכל מקום שמדובר על עונש כרת, ממה שמצינו חייבי כריתות שהאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים.

והתירוץ לזה הוא על פי מה שביאר אדמו"ר הזקן באגרת התשובה פרק ה, דהנה עניין עונש כרת הוא שעל ידי החטא נכרת ונפסק חבל ההמשכה משום הוי' ב"ה, ומאחר ובישראל גם חיות הגוף נמשכת מהנפש האלוקית שהיא מקבלת השפע משום הוי' ב"ה, על כן כשחבל ההמשכה נכרת ונפסק, ממילא נפסקת המשכת החיות גם לגוף, ומה שממשיך לחיות עד גיל חמישים או ששים, זהו מהרשימו הנשאר מהנפש האלוקית.

אמנם בזמן הגלות ההשפעה מהנפש האלוקית היא מלובשת ב' ספירות דנוגה, ולכן גם כשנפסקת ההמשכה מהנפש האלוקית, מכל מקום יכולים לקבל חיות מהיכלות סטרא אחרא.

אמנם כששב בתשובה "מחזיר השפעת השכינה למקומה", ומקשר הנשמה לשרשה, ומאריך ימים.

ולכן לא הקשו התוס' מחייבי כריתות, שמאריכים ימים, כי יתכן שהסיבה לאריכות ימיהם הוא כי עשו תשובה נכונה, שזהו דבר המסור ללב. רק מחייבי מיתות ב"ד אפשר להקשות, כי בעבירות אלו נמסר עונשם לבי"ד, ולא מועילה תשובה כאמור בגמרא (מכות יג, ב) "חייבי מיתות ב"ד... אם עשו תשובה אין בית דין של מטה מוחלין להם", וכן הוא לכאורה גם בנוגע לדין ד' מיתות, מכיון שהם תמורת מיתת ב"ד. (על פי לקוטי שיחות ח"ה ע' 135)

סיף רוחני

מנין למומתים בסיף שהוא מן הצואר (כתובות לו, ב)

ובעבודת ה', הנה כתיב נר הוי' נשמת אדם שבכל נשמה יש שם הוי', וכשנפגם הצלם אלקים, אזי הוא חייב מיתה, וכגון כשנפגם אות יו"ד שבנשמת האדם אזי הוא חייב סקילה, ובאות ה' שריפה כו'.

וכאשר פגם באות וא"ו של שם הוי', בחינת המדות, דהפגם הוא ע"י שמגרה את היצירה ומכניס מדותיו בענינים הלא טובים חייב בהרג, דהנה הרג, היינו שחותכין ראשו מלבו וברוחניות היינו שהעונש הוא מה שנבדל מוח מהלב, שגם שנתפעל במוח אינו נמשך בלב.

(ע"פ מאמרי אדמו"ר האמצעי תקע"ז ע' שלב-שלב.)

ספר המאמרים תשט"ז ע' 370)

לשנוא את הרשע וגם לאוהבו

אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה (כתובות לו, ב)

לרעך משמע דכולל צין ירא ה' צין שאינו ירא ה', וזה לכאורה קשה דהא... צפרק ערבי פסחים שאם יודע צמצמו שעצר עצירה ואינו חוזר מטה לשטא לאומו ואין נאמר כאן ואהבת לרעך כמוך צתתם, וצתתם מקומות צ"ס משמע ואהבת לרעך קאי גם על רשעים, וכן משמע צתתם מקומות צ"ס (מהר"ם שיק תרי"ג מלוות מטה רמז)

אלא דהנה שורש מצות ואהבת לרעך כמוך הוא כי מי יודע גדולת ומעלת הנפש בשרשה ומקורה באלקים חיים, בשגם שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה, ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד, רק שהגופים מחולקים.

ולכן אמר הלל הזקן הרי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו, ולכן נקראים בשם בריות בעלמא, צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה', והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים.

וגם אלו שמצוה לשנאותם, מצוה לאהבם גם כן, ושתיהן הן אמת: שנאה מצד הרע שבהם, ואהבה מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם, שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלוקית. וגם לעורר רחמים בלבו עליה כי היא בבחינת גלות בתוך הרע מסטרא אחרא הגובר עליה ברשעים, והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה, כנודע ממה שכתוב ליעקב אשר פדה את אברהם.

(על פי תניא פרק לב)

ספרי ה'חוזר'

ב' במנחם-אב יחול היארצייט הראשון של הגאון החסיד הרב **יואל כהן** זצ"ל. הוצאת 'מעיינות' זכתה להוציא לאור מגוון מספרים, בביאורי חסידות ובאורחותיה.

חדש!
חלק ב'

בדרכי החסידים

רעיונות, סיפורים ופנינים שנשמעו מאת הרב יואל כהן בעת התוועדותיו, בהן עסק בהסברת דרכי החסידות ואורחות החסידים.

בהוצאת 'יחד' - 'מעיינות'ך

המועדים וסוגיות בחסידות

סדרת מאמרים עיוניים במועדי השנה ובמושגי יסוד בתורת חסידות חב"ד. בסוף הספר סוגיות בחסידות נדפס הקונטרס הייחודי 'מהותן של ישראל', המבאר את מעלת בני ישראל על-פי חסידות בצורה מסודרת ובהירה.

שער היחוד והאמונה

החיבור המופלא של אדמו"ר הזקן בעניין אחדות ה', עם ביאור מעמיק ויסודי.

מחשבת החסידות תורה ומצוות

סדרת מאמרים המבארים את תפיסותיה של תורת החסידות על התורה והמצוות. בסוף הספר נדפס הקונטרס 'גדרן של מצוות - חוקים ומשפטים - במשנתו של הרב'.

קונטרס עניינה של תורת החסידות

מאת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע עם ביאור נרחב על-פי שיעורי הרב יואל כהן.

להבין ולהשכיל

מאמרים של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע עם ביאור נרחב ועיונים, על-פי שיעורי הרב יואל כהן.

